

Posudek na disertační práci Mgr. Tomáše Boušky *Jáchymovští političtí vězni: orální historie v teorii a praxi*. Praha, Filozofická fakulta, Ústav politologie, 201 s.

Posuzovaná práce vychází z dlouhodobého zájmu svého autora, který patří mezi aktivní protagonisty v oblasti dokumentace, bádání a popularizace orální historie. Autor se na základě vlastního kvalitativního výzkumu rozhodl zmapovat a zanalyzovat problematiku politických vězňů v jáchymovských uranových dolech v padesátých letech minulého století. I přes množství titulů odborné i vzpomínkové literatury, které vyšly v posledních letech a desetiletích se toto téma co do komplexnosti zpracování jeví stále jako „nevyčerpané“, o čemž svědčí aktivity autorovy, ale hlavně jeho týmu sdruženého v občanském sdružení Političtí vězni.cz. I proto je volbu tématu třeba ocenit.

Metodologickým východiskem k uchopení problematiky se stala již zmiňovaná orální historie, jejímž prostřednictvím autor „testuje“ své téma, od jeho teoretických a metodologických aspektů, přes badatelsko-archivační činnost, až po popularizační praxi (srovnatelnou v jistých rovinách svého zaměření např. s velmi medializovaným publicisticko-dokumentačním portálem Paměť národa). Práce se proto jeví svým charakterem jako „(přes)hraniční“, z pomezí soudobé historie, antropologie a dílem také politologie a mediálních studií.

Jako závažná (a dílem i problematická) se jeví formulace cílů. Samotné definování jako pohled do paměti jedné ze skupin (konkrétně členů KPV) dlouhodobě umlčované komunity jáchymovských vězňů v podobě sondy do myšlení a klíčových představ této skupiny (v podobě analýzy klíčových témat rozhovorů) se jeví jako relevantní, nicméně zůstává otázkou, do jaké míry se tento cíl daří naplnit. Autorův poukaz na provizorní výsledky tohoto snažení i na komplikovanou cestu k získání názorů z „druhé strany“ (tj. např. dozorců) může být opodstatněným, ovšem naznačuje možná rizika „dichotomního“ pojetí interpretace minulosti a také analýzy pohledu „vítězů“ (či v tomto případě z mého pohledu bohužel spíše „dějinami poražených“...). Další avizovaný cíl, uchovat rozhovory pro další badatele a budoucí výzkum, je velmi chvályhodný a zaslouží i vzhledem k vysokému věku narátorů velké uznání.

Co se týče využití odborné literatury, autor se široký okruh historické, antropologické a historicko-sociologické literatury zabývající se problematikou politické persekuce a politických vězňů. Dále pak se opírá o široké spektrum literatury týkající se problematiky orální historie a to včetně mnoha titulů zahraničních. Pramenný soubor pak kromě mnoha elektronických zdrojů a vyšetřovacích spisů z fondů Archivu bezpečnostních složek tvoří pět rozhovorů s představiteli finské orální historie, a především dvanáct rozhovorů s bývalými politickými vězni. Vzhledem k předsevzatým cílům se po kvantitativní stránce tento výčet jeví jako poměrně dostačující.

Disertační práce se skládá ze tří hlavních částí (Úvod, Metoda, Empirická část), přičemž Úvod je zároveň výkladovou kapitolou rámuující zkoumanou problematiku. Je zde ve zkratce pojednáno o dějinách těžby a politicko-ekonomických souvislostech těžby uranu v ČSR, dále o čs. pracovních táborech, definicích politického vězně a konečně také o vymezení totalitarismu (což je část nejvíce politologická z celé práce). Malou odbočku zde tvoří dílčí pokus o diskursivní analýzu problematiky třetího odboje a komunistické persekuce (zejména po roce 2008), rámuující vznik celé práce, opírající se zejména o mediální zdroje, méně už pak o výstupy odborné literatury (J. Suk, F. Mayer). Právě prohloubení této části (např. o problematiku paměti politických vězňů před r. 1989), případně i její zakomponování do analytické (a interpretační) části by stálo za úvahu a představovalo by rozhodující krok ve zmapování „rámců“ paměti „skupinové“, ale též nástroj poznání ke sledování vzájemného vztahu kolektivní a individuální paměti politických vězňů (jak to např. činí ve svém díle F.Mayer, ale i další badatelé spjatí s orální historií jako např. A.Portelli, S.Field nebo

J. Wiederhorn). Jako velmi navýsost důležitý se tento přístup jeví pod dojmem neutuchajících debat nad předlistopadovými dějinami, ale bohužel také snahy „instrumentalizovat“ mj. minulost politických vězňů ve prospěch zájmů současných...

Další část pojednává o charakteristice a vývoji orální historie v mezinárodním kontextu, líčená především na českém a na finském příkladě. Zatímco charakteristika českého vývoje se jeví jako logická, druhá zmiňovaná „škola“ je pak popsána z autorova badatelského zájmu právě ve zmiňované severské zemi. Vzhledem k charakteru práce se tyto teoreticko-metodologické části jeví jako značně předimenzované.

Naopak jako nejpodnětnější a nejpřínosnější částí se jeví část o iniciativě a projektu *Politická vězni.cz*, mezi jehož zakladatele patří. V oblasti webové prezentace a popularizace (a jejich např. etických aspektů) totiž v českých orálně historických poměrech patří tohoto sdružení k jednomu z průkopníků. Právě zde by naopak (byť třeba jen odkazové) začlenění do mezinárodního kontextu mnohem podnětněji přispělo k osvětlení celé problematiky zachycování životních příběhů politických vězňů různých režimů a jejich případných specifik.

Poslední část práce se již věnuje vlastnímu průběhu autorova výzkumu. Od charakteristiky vzorku narátorů, role tazatele a také nastínění zvolených tématických okruhů, jež se jeví jako relevantní pro analýzu. V té jsou následně vybrané části z rozhovorů dány do kontextu za pomoci poznatků z odborné literatury a dalších pramenů (např. archivních dokumentů z Archivu bezpečnostních složek). Škoda, že po této analytické části (ačkoliv je to avizováno předem), nenásleduje část interpretační, kde by autor své poznatky zobecnil do konkrétních závěrů, o což se pouze dílčím způsobem a v malé míře snaží v závěru. Právě zde by se dalo využít načerpané literatury z domácích i ze zahraničních zdrojů. Proto bych chtěl jako otázku do diskuze položit, v čem podle autora konkrétně spočívá význam jím zachycených a analyzovaných rozhovorů pro výzkum soudobých dějin, který lze jen těžko podchytit z jiných zdrojů (např. archivních dokumentů či psaných vzpomínkových prací) a jaké by byly perspektivy dalšího výzkumu tohoto tématu?

Po formální stránce snese dílo srovnání s požadavky na tento typ práce, i když je nutno podotknout, že by mu prospělo přehlednější členění bibliografie (např. přehlednějším oddělením pramenů a sekundárních zdrojů).

Práci doporučuji k obhajobě a i přes výše uvedené nedostatky ji považuji za velmi cenný příspěvek k poznání nastíněného tématu, v jehož kontinuálním mapování a záslužné popularizaci přeji autorovi (i jeho spolupracovníkům) mnoho zdaru.

V Praze 24. 12. 2011

PhDr. Pavel Mücke, Ph.D.